

שנינו במשנתנו: **אבל יום תגלחת זקנו ובלוריתו.**

הגמרא דנה בפירוש דברי המשנה "ובלוריתו". מה עשו הגויים לבלורית, שמחמתו עושין ביום זה יום איד.

איבעיא להו הסתפקו בני הישיבה. **היכי קתני** איך נשנית המשנה? האם: **יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו** שמניח שערותיו מאחורי ערפו לשם עבודת אלילים.

או דלמא, יתכן שפירוש דברי המשנה הוא: **יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו**, שמנהגם היה לגלח את הבלורית בלבד לסוף השנה?

תא שמע: הגמרא פושטת ששניהם אמת, שעושין יום איד גם ביום הנחת הבלורית וגם ביום העברתה.

דתניא תרווייהו, ששנינו את שני האופנים בשתי ברייתות חלוקות,⁽¹⁰⁾ באחת מהן

עומדת לו לאכילה ולהנאה.⁽¹⁰⁾ ואילו עיקור **שאין בה טריפה**, שהבהמה לא נטרפת בכך, וכמו שיבואר, **מותר**.

ואיזהו עיקור שאין בה טריפה?

יא-ב המנשר, המשיר וחותר פרסות רגליה, רשאי לעשות זאת רק אם הוא חותכן **מן הארכובה** [עצם ברגלי הבהמה] **ולמטה**, לפי שבחיתוך עד לשם היא אינה נטרפת, ואילו בחיתוך שלמעלה מן הארכובה היא נטרפת.

וממה שהברייתא מחלקת בין נעשית טריפה ללא נעשית טריפה, מוכח, שמדובר בבהמה טהורה, הכשירה לאכילה. וקשה, הרי בהמה טהורה אין דרכה לרכיבה, ואינה כלי תשמישו של מלך?

ומתרצת הגמרא: **תרגמא רב פפא**, פירשה לברייתא, שמדובר **בעגלה** של בקר, **המושכת בקרון** שיושב בו המלך. וכך הוא דרכה של עגלה, שהיא בהמה טהורה, ואכן היא נחשבת ככלי תשמישו של המלך.

הברייתא היינו באכילה ובהנאה, ולא עצם פעולת העקירה. ובאה הברייתא לחדש שלא נאסרנה בהנאה הואיל ונעשה לכבוד המלך.

11. **רש"י** סובר שהעברת הבלורית היתה מאורע בפני עצמו ולא בעת תגלחת הזקן.

ולכן הוכרח לבאר שהן שתי ברייתות, באחת נאמר: תגלחת זקנו והעברת בלוריתו, ופירושה או ביום תגלחת זקנו או ביום העברת בלוריתו, ובשניה פירושה: או תגלחת זקנו או הנחת בלוריתו. שאם היא ברייתא אחת למה נאמר בה פעם נוספת "תגלחת זקנו". לכן הוכרח לומר שהן שתי ברייתות.

אבל התוס' מפרשים שכיום תגלחת זקנו עשה

10. כן פירש **רש"י**.

והקשו **התוס'**: וכי איזה איסור יש להטריף בהמת חולין?

הריטב"א מבאר דעת **רש"י**, שהאיסור הוא משום "צער בעלי חיים", כיון שבמקום שעושה אותה טריפה מצטערת ביותר.

ועוד מבאר, שהאיסור הוא משום "בל תשחית", ואף שבכלי תשמישו נדחה איסור בל תשחית, הוא משום שהם כלי תשמישו ממש, אבל עגלה המושכת בקרון, הוא "תשמיש דתשמיש", ודיו אם יעקרנו במקום שלא תיעשה טריפה.

וכל זה לשיטת **רש"י**.

אבל **התוס'** מבארים, שמותר ואסור שאמרה

נאמר: **יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו.**
ובשניה נאמר: **יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו.**

והגמרא מביאה עוד חגא שנהגו בו הרומאים שאינו מוזכר במשנתנו.

אמר רב יהודה אמר שמואל: **עוד חגא אחרת, שהיא יום איד, יש [להם] ברומי, שאינה שנויה במשנה.**

פעם אחת **לשבעים שנה** (12) **מביאין אדם שלם ומרכיבין אותו על אדם חיגר.** אדם שלם מרמז על עשו, ואדם חיגר מרמז על יעקב שנאמר בו "והוא צולע על ירכו". והם מתכוונים לרמז שעדיין עשו רוכב ושליט על יעקב.

ומלבישין אותו את האדם השלם **בגדי אדם הראשון,** והם בגדי החמורות שהיו לעשו, ומניחין לו **בראשו את קרקופלו** עור פניו של רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול מעשרת הרוגי מלכות [שבעת הריגתו חמדה אותו בת הקיסר בגלל יפיו, והפשיטו עור פניו וחנטו אותו באפרסמון כדי שיתקיים ולא ישתנה, ועדיין הוא מונח בגנזי רומא]. (13)

ותלו ליה **בצוואריה,** ותולין לו בצווארו אבן יקרה מאד, שהיא **מתקל,** משקל **ארבעה** (14) **זוזא דפיזא,** דהיינו, "פז" השוקל כמשקל ארבעה זוזים, והיא אבן יקרה מאד שאינה מצויה בעולם.

ומחפין מכסין את השווקים [שוקים] **ב"אינד",** אבן יקרה הנקראת כך.

ומכריזין לפניו:

א. **סך חשבון קירי הקצין — פלסתר כזב הוא!**

כלומר, הם מכריזים שנבואת יעקב, (15) שקרא לבניו וניבא להם שסופן להגאל באחרית הימים, היא כזב.

ב. **אחזה דמרנא,** אחיו של אדונינו עשו — **זייפנא,** זייפן הוא!"

שמכריים על כך שרימה יעקב את עשיו אדונם, ולקח ברכתו, וחשב לקחת הברכה להיות גביר לאחיו.

לשבעים שנה.

וכן כתב העיון יעקב. ועיין שם עוד ביאורים על "אחת לשבעים שנה".

13. רש"י.

14. בגירסתנו: [ר] והוא טעות וצריך לומר ד' וכן הוא נוסחת רבינו חננאל "ארבעה".

15. והתוס' כתבו שהקצין הוא יצחק, כלומר: ברכתיו ליעקב לא נתקיימו.

את הבלורית, או שהניחה או שהעבירה, ולכן שנתה הברייתא — והיא ברייתא אחת — או "יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו" או "יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו". **מהרש"א** ו**מהר"ם**.

12. כתב התורת חיים: לפי שגלות בבל ארכה רק שבעים שנה, לכן בגלות אדום [רומי] חשבו הרומאים שבני ישראל יגאלו אחרי שבעים שנה. ובעבור שבעים שנה ולא נגאלו עשו כן לאות שמחה. ונשאר כן המנהג שעושים כן אחת

למה אינו מונה חגא זו, שהיא יום איד, במשנה.

ומתרצת הגמרא: חגאות דאיתא שחוגגים אותם בכל שתא ושתא שנה ושנה, קחשיב, מונה אותם התנא. אבל חגא זה, דליתא בכל שתא ושתא, שאינו נוהג בכל שנה ושנה, אלא רק אחת לשבעים שנה לא קחשיב, אינו מונה אותו.

ודנה הגמרא: הני, חגאות אלו שנשנו במשנתנו, הרי הם רק חגאות דרומאי, של הרומאים בזמן שנשנתה המשנה.

ודפרסאי — מאי? מה הם ימי איד של הגוים הפרסיים?

מוטרדי וטוריסקי, מוהרנקי ומוהריין. אלו הם השמות של ימי איד פרסיים, הקבועים מדי שנה ושנה.

וממשיכה הגמרא לדון: הני אלו הם חגאותיהם דפרסאי ודרומאי, של הפרסיים והרומאים, דבבלאי — מאי? מה הם ימי איד של הגוים הבבליים?

מוהרנקי ואקניתיה, בתנוני, ועשר ביום העשירי שבחדש אדר.

אמר רב חנן בר רב חסדא אמר רב, ואמרי

ג. דחמי — חמי. מי שרואה עתה את השמחה הזו הנערכת פעם לשבעים שנה, רואה אותה. ודלא חמי, ומי שאינו רואה עכשיו, לא חמי, לא יראה אותה עוד, כי עד עבור עוד שבעים שנה לא תיעשה שמחה זו.

ד. מאי אהני, איזה רווח הגיע לרמאי ליעקב ברמאותיה, במה שרימה את עשו, ולזייפנא בזייפנותיה.

ומסיימין בה הכי, וכך מסיימין את ההכרזה:

ה. ווי לדין, אוי לעשו, בד יקום דין, כשיקום יעקב.

אמר רב אשי: הכשילן פיהם לרשעים, רשעים אלו נכשלו בלשונם!

כי אי אמרו, אם היו אומרים בלשון הזו, "זייפנא אחוה דמרנא", זייפן הוא אחי אדונינו, ברקאמרי, היה במשמעות לשון זה שיעקב הוא הזייפן.

אבל השתא עתה דאמרי שהם אומרים: דמרנא זייפנא, יש במשמעות לשון זה, שמרנא גופיה, אדונינו בעצמו, זייפנא הוא! הוא הזייפן.⁽¹⁶⁾

ומקשה הגמרא: ותנא דידן התנא של משנתנו, מאי טעמא לא קחשיב לה להאי,

לעשו במה שרימה את יצחק, הלא לא קיבל את הברכות והבכורה, ואין לו שכר בעולם הזה ובעולם הבא.

ובספר עץ יוסף מביא עדות איש אחד שהיה שם ברומי ושמע שמכריזין את ההכרזה הנ"ל בשפת רומי. אבל את הסיום אמרו בלשון הקודש, כדי שלא יבינו המון העם.

16. ומפרש המהרש"א: מפני שציד בפיו ורימה את אביו יצחק.

ולפי זה מפרש, שפיהם הכשילם בכל ההכרזה "דחמי" מי שרואה כבודן של ישראל בעולם הזה "חמי" רואה, "ודלא חמי" ומי שאינו רואה בעולם הזה "לא חמי" לא יזכה לראות בעולם הבא, "מאי אהני ליה לרמאה ברמאותיה ולזייפנא בזייפנותיה" מה תועלת יש

אמר שמואל: בגולה, בגלותנו, שאנו בין הגוים, אינו אסור שלשה ימים לפניהם, אלא יום אידם בלבד, כי אין אנו יכולים להימנע מלישא וליתן עמהם, היות ואנו יושבין ביניהם ומתפרנסים מהן. וכן מפני שאנו מפחדים מהם.

ומקשה הגמרא: ויום אידם עצמו נמי, מי, וכי בגלותנו הוא אסור?!

והא והרי, רב יהודה שרא ליה התיר לו לרב ברונא לזבוני חמרא, למכור להם יין, וכן התיר לרב גידל לזבוני חיטין למכור להם חיטים בחגתא דטייעי, ביום איד של הסוחרים המתקבצין יום בשנה לאכול ולשתות ולחוג לשם עבודת אלילים.

הרי שבגלותנו מותר אפילו ביום האיד בעצמו?

ומתרצת הגמרא: לכן התיר אפילו ביום האיד, כי שאני חגתא דטייעי, שונה החג ההוא של הסוחרים, דלא קביעא שאינו חג קבוע, לפי שהם עצמם אינם מקפידים לעשותו בכל שנה.⁽¹⁸⁾

מתניתין

המשנה ממשיכה בדין האיסור לשאת ולתת

לה, ויש מי שמסר שמועה זו כך, אמר רב חנן בר רבא אמר רב: חמשה בתי עבודת כוכבים קבועין הן בעולם, שבהם עובדים אלילים בכל ימות השנה, ומקריבים זבחים, ואסורים במשא ומתן לעולם.⁽¹⁷⁾

אלו הן חמשת בתי אלילים: בית כל בארץ כבל, בית נבו בכורסי, תרעתא שבמפג, צריפא שבאשקלון, נשרא שבערביא.

כי אתא כשהגיע רב דימי מארץ ישראל לכבל, אמר: הוסיפו חכמים עליהן עוד שנים. והם: יריד שב"עין בכי", נדבכה שב"עכו".

איכא דאמרי ויש אומרים: נתברא שב"עכו".

רב דימי מנהדרעא מתני איפכא, שנה אותם הפוך: יריד שב"עכו", נדבכה שב"עין בכי".

והגמרא מבארת מה פירוש "קבועין הן".

אמר ליה רב חנן בר רב חסדא לרב חסדא: מאי פירוש "קבועין הן"?

אמר ליה רב חסדא לבנו רב חנן: הכי, כך אמר אבוה דאימך, אבי אמך: קבועין הן לעולם. נמצאים שם עובדי אלילים תמיד, תדירא כולא שתא, תמיד כל השנה פלחי ליה, עובדים לאליל זה.

17. כן פירש רש"י.

אבל הרשב"א והריטב"א סוברים, שגם עליהם אמר שמואל שאינם אסורים אלא ביום אידם בלבד, מאותו הטעם, שאין אפשרות להימנע מלהתפרנס מהם, וגם משום שאנו יראים מהם.

וראייתם היא ממה שהסמיכה הגמרא מאמר

18. כן פירש רש"י.

והמאירי מפרש: כיון שאינו יום איד כללי,

בימי איריהם.

אלילים ביום האיד המתקיים שם. (20)

ואם היה יכול להלך בה, בדרך כבושה זו למקום אחר שאין בה יום איד, מותר. מפני שלא ייחשד שהולך לעבוד אלילים, אלא שהוא הולך לדרכו לעיר אחרת דרך עיר זו.

גמרא

ודנה הגמרא: היכי דמי "חוצה לה"? מה המרחק של השוק שמחוץ לעיר להעיר, שיהא מותר לשאת ולתת שם עמהם?

אמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי חנינא: כגון המרחק של עטלוזא איטליז [שוק של בהמות] של עזה, לעיר עזה.

מרחק זה היה ידוע בימי חכמי הגמרא, והיה קרוב מאוד, ובכל זאת נאמרה ההלכה שאינה שייכת לעיר, וכשהאיד בתוך העיר, היא אינה נאסרת עמה, וכך אם האיד הוא חוצה לה, אין נאסרת העיר.

איכא דאמרי, יש מי שמסר שמועה זו בנוסח אחר:

בעא מיניה, שאל רבי שמעון בן לקיש מרבי חנינא: עטלוזא של עזה הקרובה מאוד אל העיר עזה — מהו? האם התירה המשנה לשאת ולתת עמהם ביום איד שבתוך העיר,

עיר שיש בה לבני העיר עבודת כוכבים, ובני אותה העיר עושים בה יום איד, הרי רק עם בני העיר עצמה אסור לשאת ולתת עמהם, אל עם האנשים הגרים חוצה לה, מותר לשאת ולתת עמהם, כי הם אינם שייכים לעבודת האליל של בני העיר. שכך הוא מנהג הגוים, שכל אחד עובד את אלילו, זה עובד את שלו, וזה את שלו, וימי איד של אלו אינם ימי איד של אלו. (19)

וכן אם היה לבני חוצה לה עבודת כוכבים, ובני חוץ לעיר עובדים אותה ביום אידם, הרי אנשי העיר שבתוכה, מותר לשאת ולתת עמהם.

ומבאר המשנה: מהו לילך לשם? האם מותר מעיר אחת לילך לעיר שיש בה היום יום איד, כאשר הליכתו אינה לצרכי משא ומתן עם בני העיר ההיא, אלא כדי לשוחח עם אחד מבני העיר.

בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום, והיינו, שברור הדבר שההולך מעירו לעיר ההיא, מתכוון ללכת רק אליה, ולא לעיר אחרת, לפי שאין מהעיר ההיא דרך אחרת הממשיכה לעיר אחרת, אלא הדרך שבין שתי הערים היא מיוחדת כדרך בין שתי הערים בלבד — אסור לילך לשם, מפני החשד, שנראה כמי שהולך לעבוד שם

אלא לבני אומנות אחת.

[וצריך להוסיף גם לדעת רש"י וגם לדעת המאירי, שלכן אינם אדוקים בה כל כך, ולא שייך "אזיל ומודה", או "תקרובת עבודה זרה".

והבן.]

19. המשנה מדברת באינה משועבדת להעיר. ואם משועבדת להעיר מסתפקת הגמרא לעיל [ח א]. ועיין במאירי ובתוס' ר"ד ובתוס' חכמי אנגליה.

20. ובגמרא יבואר דעת הראשונים במה ייחשד.

או לא?

אמר ליה רבי חנינא: האם לא הלכת לעיר צור [עיר מעורבת – ישראלים וגוים דרו בה] מימך, והאם לא ראית ישראל ועובד כוכבים ששפתו שתי קדירות על גבי כירה אחת, סמוכין זו לזו, בשר נבילה עם בשר שחוטה, ולא חשו, לא חששו להם חכמים, כמו שיבואר. כך הוא בעטלוזא של עזה, אף שקרובה היא מאוד לבני העיר שיש להם יום איד, לא חששו חכמים, ומותר לשאת ולתת עמהם. ורבי חנינא לא אמר "מותר", אלא רק המשיל "משל" מהעיר צידון ללמוד מכך לעטלוזא של עזה.

ומבאר הגמרא: מאי "לא חשו להם חכמים"?

מה הוא המשל, ומה הוא הנמשל, ולא יזהו חשש היו צריכים חכמים לחשוש בשתי קדירות ולא חששו, ומה זה בא ללמדנו.

ונחלקו בכך אמוראים –

אמר אביי: משום בשר נבילה. דהיינו, לא אמרינן, לא חששו חכמים דילמא מהדר ישראל אפיה לאחוריה, שמא ישראל יפנה מבטו לאחורה, ולא ישים לבו לקדירתו,

ובינתיים שדי, יזרוק העיבוד כוכבים בשר נבילה בקדירה של ישראל השפוחה על האש ליד קדרתו של הגוי. דכוותה הכי נמי, ובדומה לזה גם בעטלוזא של עזה, לא חשו להם חכמים משום דמי עבודת כוכבים.

דהיינו, אביי סובר שרבי חנינא בא להקל, ולומר, שאפילו במקום שיש אפשרות שיעבור על איסור דאורייתא של "דמי [מעות] עבודת כוכבים" [עיין בהערה⁽¹⁾], שהוא דבר האסור מן התורה, בכל זאת לא חששו לכך.

האיסור של דמי עבודת כוכבים הוא משום [דברים יג] "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם", ועל אף שיתכן כי בשוק של הבהמות נמצאים "דמי עבודה זרה" של בני עזה, לפי שהיום הוא יום אידם, וכשהישראל מוכר בהמה בשוק לנכרי יתכן והוא מקבל תמורתם דמים אסורים, בכל זאת לא חששו להם חכמים.

והטעם לכך הוא, מפני שאין בשוק דמים הידועים בודאי כדמי עבודת כוכבים, אלא רק ספק יש בדבר, ולכן לא מחזיקין בסתם דמים לומר שמא הם דמים של איסור, אלא מקילים לומר שמן הסתם הם אינם דמים אסורים. וזה דומה לכך שלא חששו חכמים

1. פירוש "דמי עבודת כוכבים"

בדברי הראשונים מצינו כמה פירושים, וגם בדעת רש"י, פירשו הראשונים פירושים שונים, ויתכן שהיו לפניהם כמה גירסאות ברש"י. ונבארם בקיצור.

א. דמים שהגוי שילם תמורת הבהמה שקנה לצורך עבודת אלילים, והם עתה ביד ישראל. ועל פירוש זה הקשו, משום שבסוגיא בדף

סד א אמר רב נחמן שדמים אלו מותרים בהנאה, ואין עליהם האיסור של "והיית חרם כמוהו" [או כדברי רש"י, מצד "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם"]. והטעם, כתבו שם התוס', כי לאו זה, רק על ישראל נאמר, שלא ימכור אלילים לישראל, ולא לבני נח.

ואם כן קשה, על דברי אביי הסובר, שרק מטעם ספק אין חוששין, ואילו היה ודאי היה